

**Una exegesi
de les metàfores morals
del *Llibre d'amic e amat***

**Maria Saiz Raimundo
Universitat de València**

SLIMM - Seminari de Literatura i Cultura de l'Edat Mitjana i l'Edat Moderna

Universitat de Barcelona, 10 d'octubre de 2023

ÍNDEX

- 1.** Presentació i objectius
- 2.** Metodologia i estructura
- 3.** Desenvolupament de la recerca
- 4.** Conclusions

1. PRESENTACIÓ I OBJECTIUS

Desordre formal i temàtic? **L'amor.**

Pring-Mill, Badia, Domínguez, Soler.
Sistematització dels versicles.

Un univers de senyals i secrets.

Bellesa literària que amaga «**una recia estructura filosòfica**».

1. PRESENTACIÓ I OBJECTIUS

Comprovar com es configura la proposta mística, a partir de **l'amic, l'amat i l'amor.**

El *Llibre de contemplació*, correlat teòric del LAA?

Si la força de l'amor ha fet esclatar les metàfores...

La força de l'enteniment ha de conduir-nos a descobrir-ne la unitat interna.

2. METODOLOGIA I ESTRUCTURA

MÍSTICA

CONTEMPLACIÓ

COMUNICACIÓ

3. DESENVOLUPAMENT DE LA RECERCA. I. LA MÍSTICA

- Haas, Certeau, Vauchez, Schneiders.
 - **Espiritualitat:** dinamisme, experiència.
 - **Mística:** realització interior de l'espiritualitat mitjançant una consciència que transforma la presència immediata de Déu.
 - Problemes: ontològic, epistemològic, comunicatiu.

3. DESENVOLUPAMENT DE LA RECERCA. I. LA MÍSTICA

□ La mística de Llull:

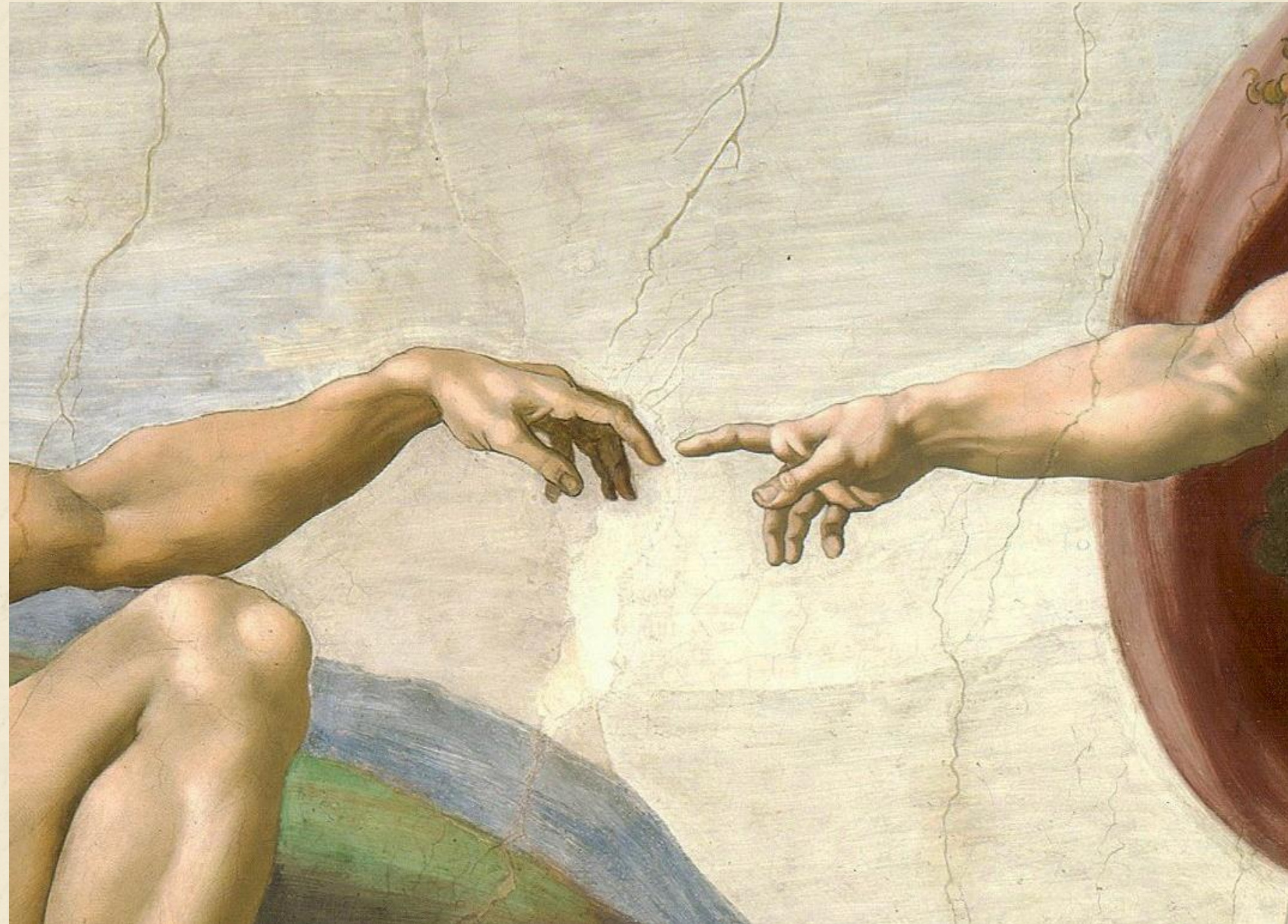
- Activa i contemplativa.
- Afectivitat i intel·lecte: fe i enteniment.
- Mística de la paraula: l'oració.
- Diferència i alteritat.
- Antropocèntrica.

3. DESENVOLUPAMENT DE LA RECERCA. I. LA MÍSTICA

□ El problema de les fonts:

- Sufís.
- Trobadors.
- Mística cristiana. Franciscanisme.
- Semblança de situacions poètiques, de to místic, de llocs comuns, etc.

3. DESENVOLUPAMENT DE LA RECERCA. II. LA CONTEMPLACIÓ

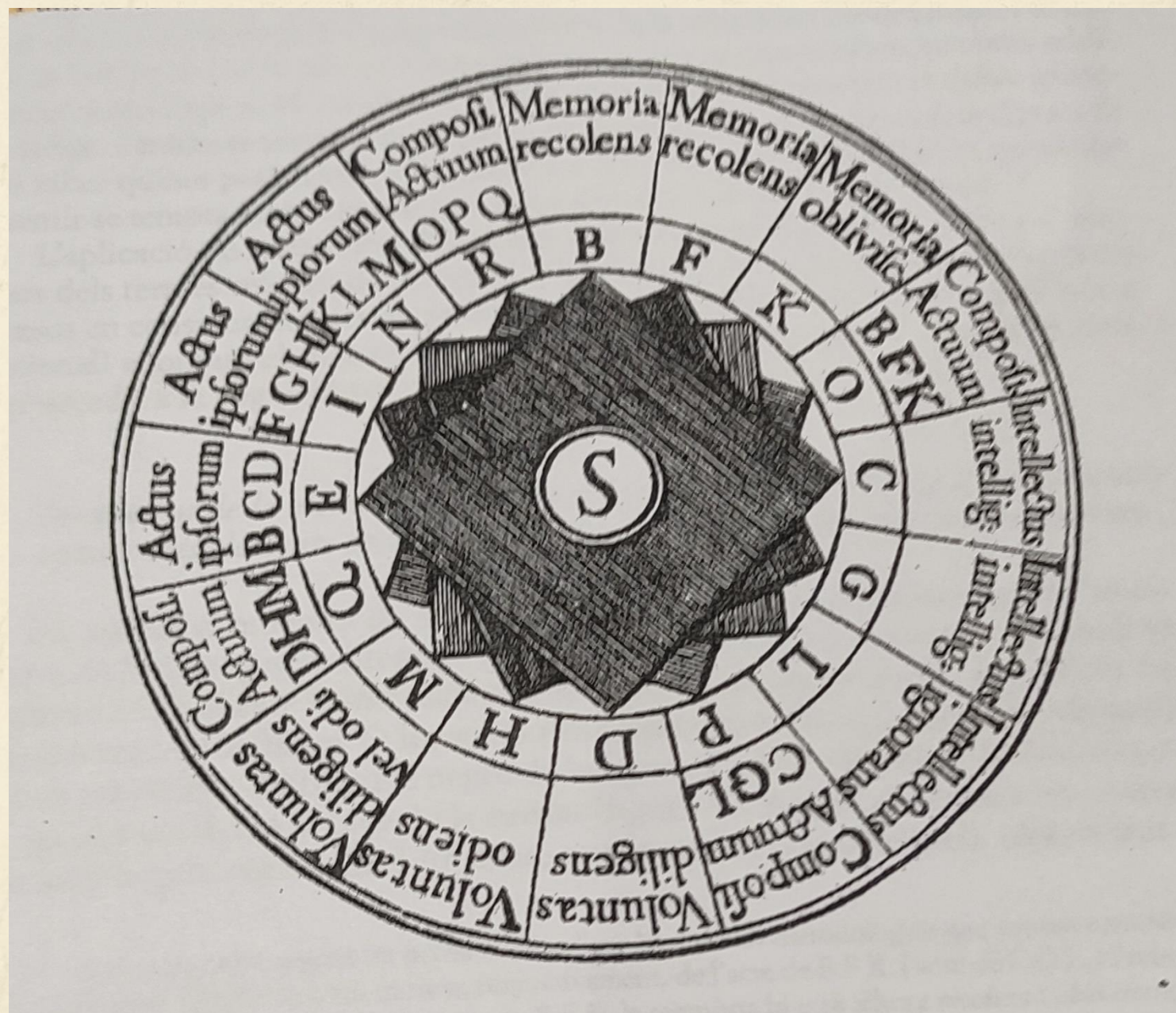
□ El camí de l'amic

- Les tres potències de l'ànima:

« Qui vol aver art e manera de adorar e contemplar entellectualment, cové que sapia endressar e ordonar les sensualitats per tal que pusca ordonar e endressar les entellectuitats a la oracio e contemplacio en tal manera e en tal disposicio entellectual, que la memoria sia cambra on vos siats e estiats per remembrament, e l'enteniment sia ciri ardent qui sia en mig loc de la cambra entenant vostres honraments, e la volentat sia lo portal de la cambra amant vostres honraments per tal que la memoria los remembre e lo enteniment los entena en tal manera que tota la cambra e tot l'enteniment e tota la volentat fruesquen vostres vertuts acabades » (LC 352, 25).

«Volch pujar molt altament la volentat de l'amich per ço que molt amàs son amat. E manà a l'enteniment que puyàs a tot son poder; e l'enteniment ho manà al remembrament. E tots III puyaren contemplar l'amat en sos honraments» (LAA 219).

«—Alt est, amat, en tes altees. A les quals exalçes ma volentat, exalçada en ton exalçament ab ta altea, qui exalça en mon remembrament mon enteniment, exalçat en ton exalçament per conèxer tos honraments e per ço que la volentat n'aja exalçat enamorament e la memòria n'aja alta remembrança » (LAA 290).

«—Digues, foll, en què·t sens major volentat, o en amar o en aïrar? Respòs que en amar, per ço cor aïrava per tal que pogués amar» (LAA 158).

«—Digues, amador, en què has més de enteniment, o en entendre veritat o falsetat? Respòs que en entendre veritat. —Per què?—Cor entén falsetat per ço que puscha mills entendre veritat» (LAA 159).

- Contemplació des del món i des de la soledat.

«Lo lum de la cambra de l'amat vench inluminar la cambra de l'amich, per ço que'n gitàs tenebres e que la umplís de plaers e de llangors e de pensaments. E l'amich gità de sa cambra totes coses per ço que hi cabés son amat» (LAA 96).

« Hublidà l'amich tot ço qui és dejús lo subirà çel per ço que l'enteniment pugués pus alt puyar a conèixer l'amat, lo qual la volentat desiga preÿcar, contemplar » (LAA 133).

« Mon voler has fet franch a amar tos honraments e a menysprear tes valors, per ço que pusques a mon voler muntiplicar tes amors. En aquesta libertat has, amat, perillada ma volentat. Amat, en aquest perill deus remembrar ton amich, qui de sa volentat francha trau servitut a loar tes honors e a muntiplicar en son cors languimens e plors » (LAA 310).

- Contemplació des del món i des de la soledat.

«Cridà l'amich en alt a les gents e dix que amor los manava que amasen en anant e·n seent, en vetlant e·n durment, en parlant e·n callant, en comprant e·n venent, en plorant e·n rient, en plaer e·n languiment, en guanyant e·n perdent. E, en qualsque coses feessen, en totes amassen, cor d'amor n'avien manament » (LAA 77).

«—Preÿcha, foll, e digues paraules de ton amat. Plorà, dejunà, renuncià al món e anà cerchar son amat ab amor. E loava-lo en aquells lochs on era desonrat» (LAA 273).

«Lo pelegrí reprès fortment l'amic e les dones e dix que tornassen en lo món estar ab los homes, per so que no fossen ocioses, e que l'amat agués servidors que s'alegrassen de ses honors e que li tractassen honrament, e que de ses desonors aguessen dolor e tristícia » (AFA, p. 152).

- La centralitat del dolor: la imitació de Jesucrist

«Ab làgremes de sos hulls recomptava l'amich la passió e la dolor que son amat sostench per s·amor. E ab tristícia, pensaments, scrivia les paraules que dehia; e ab misericòrdia, sperança, se conortava» (LAA 268).

«—Amat, si tu ajudes als hòmens justs de lurs mortals enemichs, ajuda a muntiplicar mos pensaments en desirar tes honors. E si tu ajudes als hòmens injusts con recobren justícia, ajuda al teu amich con faça de sa volentat sacrifici a ta laor, e de son cors, a testimoni d'amor per via de martiri » (LAA 314).

- Do de llàgrimes: plors versats per l'amor de Déu. Joia espiritual, capacitat beatificant.

« Devoció e enyorament trameteren, per misatgers, pensaments al cor de l'amich, per ço que pujàs l'aygua als hulls, qui volien cessar dels plors en los quals havien longament estats » (LAA 165).

« Demanà l'amat a l'amich què era amor. Respòs que presència de fayçons e de paraules d'amat en cor suspirant d'amador; e languiment per desig e per plors en cor d'amich [...] » (LAA 164).

«—Amat, veritat visita la contricció de mon cor e puya aygua a mos hulls con ma volentat la ama. E cor la tua veritat és subirana, puja veritat çajús ma volentat a honrar tos honraments e davalla-la a desamar mos defalliments » (LAA 303).

□ El simbolisme del món

- Les dignitats: contemplar la llum divina a partir dels ciris que hi ha al món.

«Levà's matí l'amich, e anava cerchant son amat. E atrobà gents qui anaven per la via e demanà si havien vist son amat. Respongueren li dient quant fo aquella ora que son amat fo absent a sos hulls mentals. Respòs l'amich e dix: Anch, pus ach vist mon amat en mos pensaments, no fo absent a mos hulls corporals, car totes coses vesibles me representen mon amat» (LAA 40).

□ El simbolisme del món

« Vehins de l'amich són los bells capteniments de l'amat. E los vehins de l'amat són los pensaments de son amich, e los treballs e·ls plors que sosté per amor » (LAA 218).

«—Digues, foll, con no parles? —Ni què és ço en què estàs enbarbesclat, consirós? Respòs: —En les bellees de mon amat e en lo resemblament de les benanançes e de les dolors que m'aduen e·m donen amors » (LAA 72).

□ Els misteris divins: l'encarnació

«Loava e amava l'amich son amat con l'avia creat e li havia donades totes coses. E lohava'l e amava'l con li plac pendre sa semblança e sa natura. E d'açò cové ésser feta qüestió: qual laor e amor deu haver major perfecció? » (LAA 264).

«On con vos, Seyner, agés recreat home, fo home resebent mes de gracia de vos per recreatió que no fo per creatió, cor recreant donás e perdonás e mundás home, qui d'aysó a resebre no era digne; e creant no fesés als mes que donás eser a home, lo qual home no avia colpa en si. On segons asó·s segex, Seyner, que si vos fos vist bo per creatió, melor fos vist per recreatió » (LC 60, 5-6).

□ Els misteris divins: la trinitat

«Lo vostre servidor el vostre contemplador, Sènyer Deus, adora e contempla totes vostres glorioses qualitats e vertuts per so car elles signifiquen e demostren vostres .iij. propietats qui son vostra gloriosa trinitat» (LC 317, 19).

«Car Seynor sent e gloriós, vertader en totz temps! Les vostres vertutz, en quant vos sutz .ia . substancia, son, Seyner, totes .ia . causa, no moltes. Mas, en quant, Seyner, les vostres vertutz son moltes, son-o, Seyner, per so cor lo vostre poder fa e ordena moltes causes en nos » (LC 13, 28).

□ Els misteris divins: la trinitat

«Sensualment sentim e entellectualment entenem que paraula està en unió e en .iij. coses: nom e verb e preposició, e assò metex se seguex de vou qui no puría esser sens moviment e sens àer e sens oymment, e assò metex se seguex de vista qui no poría esser sens color e superficients e espay. On, com totes estes coses, e axí de les altres coses semblants a aquestes, no poguessen esser en esser sens que cascuna cosa no fos en .iij. coses, per assò es significat al humà enteniment que lacabament del creador qui ha creades les coses en unió e en triplicitat, sia en unió e en trinitat » (LC 327, 23).

«Vehia l'amich en nombre de I e de III major concordança que en altre nombre, per ço cor tota forma corporal venia de no-ésser a ésser per lo nombre demunt dit. E per açò l'amich esguardava la unitat e la trinitat de son amat, per la major concordança de nombre» (LAA 262).

□ Els misteris divins: la trinitat

«Los secrets de son amat vehia l'amich, per diversitat, concordança, qui li revelaven pluralitat, unitat, en son amat per major conveniment de essència sens contrarietat» (LAA 258).

« Digueren a l'hamich que si corrupció —qui és contra ésser en ço qui és contra generació, qui és contra no ésser— era eternalment corrupment corruput, impossible cosa seria que no-ésser ni fi se concordàs ab la corrupció ni·l corruput. On, per estes paraules, l'amich viu en son amat generació eternal » (LAA 259).

□ Els misteris divins: la trinitat

«Loava l'amich son amat e dehia que si son amat ha major possibilitat a perfecció e major impossibilitat a imperfecció, cové que son amat sia simple, pura actualitat en essència e en operació. On, dementre que l'amich enaxí loava son amat, li era revelada la trinitat de son amat » (LAA 261).

«—Eternalment comença e ha començat e començarà mon amat; e eternalment no comença ni ha començat ni començarà. E aquests començaments no són contradicció en mon amat, per ço cor és eternal e ha en si unitat e trinitat» (LAA 298).

□ Els misteris divins: la trinitat

« On, beneit siats vos, Sènyer Deus: car tant es gran la unitat de vostres .iij. persones, que tot so que la una de les personas ama amen les dues, e tot so que les dues amen ama la una, e tot so que totes .iij. amen es amat per les dues e per la una, **e tota la amor qui es en elles es una amor tan solament.** On, tant es gran la amor qui es enfre en elles, que qui una de les vostres persones ama totes les .iij. persones ama, e qui les dues ama sí fa la tersa; e qui una de les persones desama totes .iij. les persones desama » (LC 269, 21).

« Dehia l'amich a l'amat que per moltes carreres venia a son cor e·s representava a sos hulls, e per molts noms lo nomenava sa paraula; mas **la amor** ab què l'avidava e·ll mortificava no era **mas la tant solament** » (LAA 88).

« Fa l'amat a son amich dos semblants a si mateix, amats en honraments e valors. E enamora's l'amich de tots tres egualment, jassia que **l'amor sia una tan solament, a significança de la unitat;** una en tres amats essencialment » (LAA 253).

3. DESENVOLUPAMENT DE LA RECERCA. III. LA COMUNICACIÓ

□ Com comunicar l'experiència de l'inefable?

- Fer discurs de l'element vivencial que només l'amic posseeix: objectiu ficcional del LAA.

- El llenguatge d'amor:

«Absentà's l'amat a l'amich, e encercà'l l'amich ab sos pensaments.

E demanava'l a les gents ab llenguatge d'amor» (LAA 95).

□ Com comunicar l'experiència de l'inefable?

- Diàleg teixit de secrets i revelacions: conversa de silencis, cants i misteris.

«Demanaren al foll on començà enans sa amor, o en los secrets de son amat o en revelar-los a les gents. Respòs e dix que amor no y fa null departiment, con és en son compliment; cor ab secret té l'amich secret los secrets de son amat, e ab secret los revela, e ab revelació los té secrets» (LAA 74).

□ Els senyals de l'amor:

«**Ab senyals d'amor** se parlaven l'amich e l'amat. E ab temor, pensaments, làgremes e plors, recomptava l'amich a l'amat sos languiments» (LAA 48).

«Grans osts e grans companyes se són ajustades d'espirts d'amors, e porten **senya d'amor** on és la figura e·l senyal de lur amat. E no volen menar en lur companyia null home qui sia sens amor, per ço que lur amat no y prenga desonor » (LAA 151).

5. CONCLUSIONS

- ✓ Coherència del discurs místic
- ✓ Diàleg amb el *Llibre de contemplació*
- ✓ Estructura interna demostrable: annex.

I. EL CAMÍ DE L'AMIC

1. El funcionament de les potències en el procés epistemològic

306. Per les carreres de vegetació, e de sentiment e de ymaginació e de enteniment, volentat, anava l'amich cerchar son amat. E·n aquelles carreres havia l'amich perills e languimens per son amat, per ço que exalçàs son enteniment e sa volentat a son amat, qui vol que·ls seus amadors l'entenent e l'aman altament.

→**LC 43, 4:** [...] E so per que la potencia racional es, Seyner, dona de totes les altres, si es per so cor es dona de la ymaginativa, qui es dona de la sinitiva, la qual sinitiva es dona de la vegetable; e la racional, Seyner, es dona de la mutiva en so que la racional la mou a la acció del feyt tota ora que·s vol.

206. Vetlava, dejunava, plorava, almoyna fahia, en terres stranyes anava l'amich, per ço que pugués a son amat moure sa volentat a enamorar sos sotsmeses per honrar sos honraments.

138. —Si veus amador honrat de nobles vestimens, honrat per vanaglòria, gras per menjar e durmir, sàpies que en aquell veus dampnació e turmens. E si veus amador pobrement vestit, menyspreat per les gents, descolorit e magre per dejunar e vetlar, sàpies que en aquell veus salvació e perdurable benedicció.

→**LC 296, 12.** Gloriós Senyor! Si molts son los homens qui amen oracio e no amen affliccions segons que cové a molta oracio, alguns homens son qui amen tant oracio, que per la gran amor que an a oracio mortifiquen tant la potencia vegetable que la potencia sentitiva no pot adorar vos continuament ni ferventment per trop dejunar e per massa afflicció, e per la gran feblea que ha, Sènyer, la sentitiva no pot esser forts ni ordonat subject a la potencia racional com tenga en ella oracio actualment e son remembrament e son enteniment e son voler, e per assò aquests homens aitals volen e no poden e tollense ells meteyls lo poder, e com cuiden adorar

5. CONCLUSIONS

II. EL SIMBOLISME DEL MÓN: LA CONTEMPLACIÓ DE LES DIGNITATS

81. Demanaren a l'amat de la amor de son amich. Respòs que la amor de son amich és mesclament de plaer e malanança e de temor, ardiment.

Demanaren a l'amich de la amor de l'amat. Respòs que la amor de son amat és influència de la infinida bonea, eternitat, poder, saviea, caritat, perfecció; la qual influencia ha l'amat a l'amich.

→LC 324, 6. Com la vostra amor sia, Sènyer, tan alta e tan maravellosa, per assò avets vos creades les creatures en moltes diverses figures e especies e propietats per tal que en moltes de maneres donen e demostren significacions al humà enteniment de la bonea e la granea excellent de la vostra acabada amor gloriosa. On, bonahuirada es la ànima qui sab apercebre e conèxer e amar e membrar la vostra santa amor vertuosa, e benahuirades son totes les creatures qui al humà enteniment donen demostracio de vostra amor piadosa; e maleyta es la ànima qui no vol ni sab membrar ni entendre ni amar la vostra amor ni vol apercebre los significats en los quals e per los quals la vostra sancta amor es significada.

88. Dehia l'amich a l'amat que per moltes carreres venia a son cor e s representava a sos hulls, e per molts noms lo nomenava sa paraula; mas la amor ab què l'avidava e ll mortificava no era mas l^a tant solament.

57. Demanaren a l'amich: —Quals són tes riqueses?

Respòs: —Les pobretats que sostench per mon amat.

—E qual és ton repòs?

—Lo languiment que m dóna amor.

—E qui és ton metge?

—La confiança que he de mon amat.

—E qui és ton mestre?

Respòs e dix que les significanças que les creatures donen de son amat.

40. Levà's matí l'amich, e anava cerchant son amat. E atrobà gents qui anaven per la via e demanà si havien vist son amat. Respongueren li dient quant fo aquella ora que son amat fo absent a sos hulls mentals. Respòs l'amich e dix: Anch, pus ach vist mon amat en mos pensaments, no fo absent a mos hulls corporals, cor totes coses visibles me representen mon amat.

III. LA DESCOBERTA DELS MISTERIS DIVINS

1. Jesucrist: portador de dignitats

129. Pregava l'amat son amich que no l'ublidàs. Dehia l'amich que no l podia oblidar, pus que no l podia innorar. Dehia l'amat que, en aquells lochs on és més temut a loar, lo loàs e l'escusàs. Dehia l'amich que d'amor lo bastàs. Responia l'amat que per s amor s'era encarnat e penjat per murir.

210. Feria l'amat lo cor de son amich ab vergues d'amor, per ço que li feés amar l'arbre d'on l'amat cullí les vergues ab què fèr sos amadors; en lo qual arbre soferí mort e langors e desonors per restaurar a amor los amadors que perduts havia.

30. Desobehí l'amich son amat, e plorà l'amich. E l'amat vench murir en la gonella de son amich per ço que l'amich recobràs ço que havia perdut. E donà-li mayor do que cell que perdut havia.

2. La pluralitat en la unitat: la trinitat

262. Vehia l'amich en nombre de I e de III major concordança que en altre nombre, per ço cor tota forma corporal venia de no-ésser a ésser per lo nombre demunt dit. E per açò l'amich esguardava la unitat e la trinitat de son amat, per la major concordança de nombre.

→LC 327, 23. Vigorós Senyor poderós! Sensualment sentim e entellectualment entenem que paraula està en unió e en .iij. coses: nom e verb e preposició, e assò metex se seguex de vou qui no puria ésser sens moviment e sens àer e sens oyment, e assò metex se seguex de vista qui no poria ésser sens color e superficials e espay. On, com totes estes coses, e axí de les altres coses semblants a aquestes, no poguessen ésser en ésser sens que cascuna cosa no fos en .iij. coses, per assò es significat al humà enteniment que lacabament del creador qui ha creades les coses en unió e en triplicitat, sia en unió e en trinitat.

258. Los secrets de son amat vehia l'amich, per diversitat, concordança, qui li revelaven pluralitat, unitat, en son amat per major conveniment de essència sens contrarietat.

259. Digueren a l'amich que si corrupció —qui és contra ésser en ço qui és contra generació, qui és contra no ésser— era eternalment corruptent corruptut, impossible cosa seria que no-ésser ni fi se concordàs ab la corrupció ni l corruptut. On, per estes paraules, l'amich viu en son amat generació eternal.

298. —Eternalment comença e ha començat e començarà mon amat; e eternalment no comença ni ha començat ni començarà. E aquests començaments no són contradicció en mon amat, per ço cor és eternal e ha en si unitat e trinitat.

88. Dehia l'amich a l'amat que per moltes carreres venia a son cor e s representava a sos hulls, e per molts noms lo nomenava sa paraula; mas la amor ab què l'avidava e ll mortificava no era mas l^a tant solament.

→LC 269, 21. On, beneit siats vos, Sènyer Deus: car tant es gran la unitat de vostres .iij. persones, que tot so que la una de les personas ama amen les dues, e tot so que les dues amen ama la una, e tot so que totes .iij. amen es amat per les dues e per la una, e tota la amor qui es en elles es una amor tan solament. On, tant es gran la amor qui es enfre en elles, que qui una de les vostres persones ama totes les .iij. persones ama, e qui les dues ama sís fa la tersa; e qui una de les persones desama totes .iij. les persones desama.

6. REFERÈNCIES CITADES

- LLULL, R. (2012 [1995]). *Llibre d'amic e amat*, A. Soler (ed.), Barcelona, Barcino.
- MOG I = LLULL, R. (1721). *Ars compendiosa inveniendi veritatem* dins *Opera omnia I*, Int.vii, I. Salzinger (ed.), Magúncia. Reimpr. Häffner/ Frankfurt, 1965.
- NEORL XIV = LLULL, R. (2015). *Llibre de Contemplació en Déu*. Volum I: llibres I-II, A. Alomar, M. Lluch, A. Sitjes i A. Soler (eds.), Palma, Patronat Ramon Llull.
- NEORL XVII = LLULL, R. (2020). *Llibre de Contemplació en Déu*. Volum II: llibre III, A. Alomar, M. Lluch, A. Sitjes i A. Soler (eds.), Palma, Patronat Ramon Llull.
- ORL II-VIII = LLULL, R. (1987-1989). *Llibre de contemplació en Déu*. Toms I-VII, M. Obrador, M. Ferrà i S. Galmés (eds.), Palma.

Gràcies per la seua atenció.

maria.saiz@uv.es